

Полихисторски образац Велеучености

*Велеучени Господине М. Миланковићу,
професоре Београдског Универзитета,
чедо у Господу љубљено наше Смерности,
благодат нека је са Вашом Велеучености
и мир од Бога.*

Ово писмо и неку врсту грамате је упутио цариградски патријарх нашем научнику Милутину Миланковићу у знак захвалности за решавање календаролошког питања које је потресало вековно православну цркву. Видимо да је Миланковић кроз ово писмо стекао титулу којом му се патријарх обраћа са "Ваша Велеученошћу". Ово је један синоним на српском језику онога што се у Византији називало речју полихистор. Полихисторија означава велико знање, велезнанство, велезналаштво, велику ученост, велеученост. Тако да патријарх Мелетије IV је титулирањем Миланковића са називом Ваша Велеучености указао на тај полихисторски научни образац који је настао у православном свету Византије и у другим православним државама.

Е, сад, зашто је ово битно? Чему овај увод? Он је само симбол и преднацрт онога о чему ћемо у овом тексту говорити. Византијски полихистори су се обично рачунали као људи који јесу велики научењаци, али који нису чинили ништа друго осим што су се наслањали на хеленско наслеђе и који су само правили коментаре онога што су за собом оставили антички мислиоци. Да ли ствари заиста стоје тако? Нису ли Исидор Милетски и Антимије Тралски пројектовали Аја Софију по налогу цара Јустинијана и тиме дошли до многоструких архитектонских и грађевинских решења? Није ли касније Исидор Млађи, син Исидора Милетског, обновио куполу Аја Софије после земљотреса која и данас траје? Аја Софија није била грађевина неког античког праволинијског модела, већ је била изазов за тадашње време, изазов који је требало решити на најбољи могући начин. Дакле, из овога видимо да су полихистори били научењаци и научници који су решавали проблеме и тиме нудили у многим областима одређене стваралачке искораке.

У неким пређашњим записима указали смо да полихисторија има своје основе у јеванђељском конципирању науке чије је обрасце дао сам Господ и они се одражавају у речима: "не брините се унапријед шта ћете говорити, нити се припремајте, него што вам се даде у онај час оно говорите; јер нећете ви говорити него Дух Свети" (Мар. 13, 11); "А Утјешитељ Дух Свети, кога ће Отац

послати у име моје, Он ће вас научити свему и подсјетиће вас на све што вам рекох" (Јн. 26, 14).

Посебно у овој другој реченици Господ наглашава да ће његове изабаране Дух Свети Научити Свему, дакле Дух Свети ће дати свенауку људима, јер у пророчком обећању пророка Јоила Дух ће се излити на свако тело (Јоил 2, 28) и тиме сам Господ неће ускратити никога ко жели да прими Његову свенауку. Из ове свенауке проистекла је и велеученост – полихисторија као научни образац Византије и у том правцу занимаће нас један посебан случај једног византијског полихистора – велеучењака. Тај случај ће нам бити пример значаја уопште полихисторске – велеучене науке као научног обрасца који је проистекао из православне цивилизације.

Али прво кренимо од одређених примера који нису дошли из православне цивилизације, а биће од једне упоредне вредности која ће нам обезбедити одређена узвишенија стремљења.

Прво ћемо своје духовно око усмерити према једном научнику који долази из хиндуистичке цивилизације. То је Брахмагупта¹ (597–668). Брахмагупта је био песник и кроз своју песничку творбу дошао је до револуционарних математичких решења. Дошао је до открића нуле:

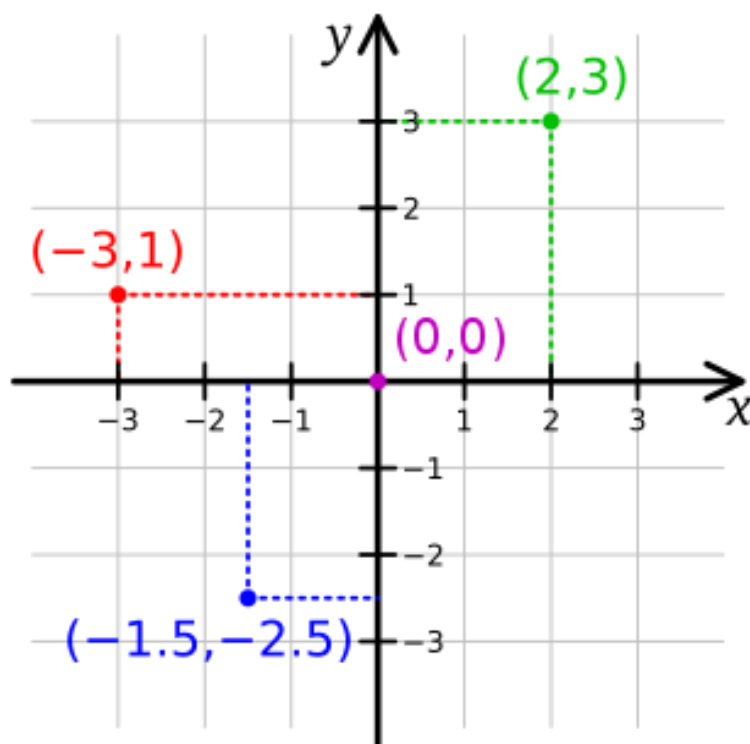

¹ Његов пример смо већ помињали у тексту *Једна астрономска опсервација из немогуће ситуације*, (<http://sofiografskaskola.com/> - <http://sofiografskaskola.com/novonastajuca-literatura-2/>)

Брахмагупта није ни претпостављао какве ће духовне последице да произведе његово откриће којим је хтео само да се приближи што бољем песничком изразу. А тај песнички израз створио је нову математику. Математику нуле.

Ово генијално решење једне истински генијалане особе проистекло је из његовог непрестаног напора да постане што бољи песник. Песничко тајанствено језгро створило је нулу као једну нову математику до тада невиђену. Нулу данас сви користимо, док је песник–математичар Брахмагупта остао историјски заборављен у неком запећку времена.

Други пример је увек интересантни и интригантни Рене Декарт (1596–1650), велики философ и математичар западаног света. Декарт је направио револуцију у математици највише са својим координатним системом. Тиме је започео еру аналитичке геометрије. Декарт је још створио и симболику квадрирања: x^2 и правио је револуционарне искораке у том правцу. Ипак, његов координатни систем је направио један невероватни продор у математичкој науци:

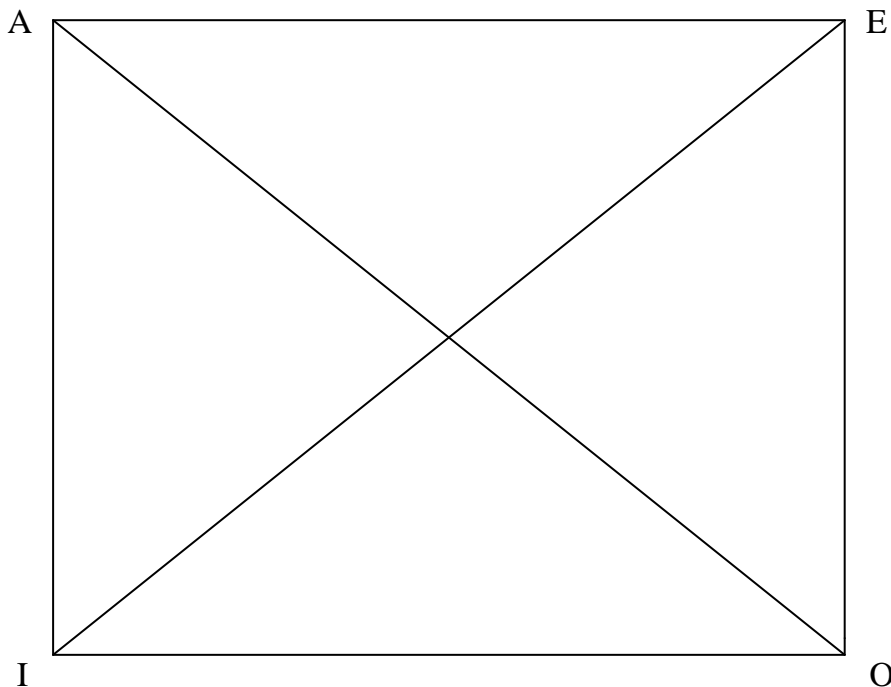

Декарт је постао веома познат у западном свету. Некако незаобилазан, за неке чак и нека врста божанства коме се треба непрестано клањати. На основу

његових духовних виђења питамо се да ли би се Декарт сложио са тим, мада искрено речено, похвала некако увек прија палој људској природи. Ипак, Декарт је онај који је у свему тражио извесност, а сумња јој је увек била нека врста сенке која је непрестано прати.

И ово је било једно генијално решење једног генијалног ума за кога се питамо да ли је правилно и исправно схваћен.

И сада долазимо до оног примера византијске полихисторске науке који ће за нас постати симбол научног обрасца православног света и који ће бити знак истинског научног доприноса, имајући универзално важење за људски род уопште. Тај велеучењак и многозналац био је Михаило Псел (1018–1078). Псел је био византијски монах и писац. Као и сваки византијски полихистор и овај монах и писац бавио се Божјом свишенауком као кључним научним обрасцем из кога долазе сва истинска наукасловна, богословна и мудрословна решења. И Псел је био боготиховатељно загладан у Вечност, из ње изводећи сва своја духовна закључивања. Псел је изнедрио и један образац *Исповедања Вере*² у коме каже да знање које је више свих знања јесте знање које се налази у Промислу Божјем и јавља се његовим дејством и деловањем. Из тог богопромисаоног знања Псел је правио и своја научна закључивања и своја богословска разматрања и своје мудрописне творбе. Тако је Псел из тог богопромисаоног знанострујања изнедрио и своју идеју логичког квадрата:

² МИХАИЛ ПСЕЛЛ: Богословские сочинения, Издательство Русского Христианского гуманитарного института Журнал "Нева", "Летний сад", Санкт-Петербург 1998, стр. 69–86.

У богопромисаоном деловању Божје свишенауке Псел је дошао до идеје конструисања логичког квадрата. И сам говорећи да је више знање оно знање које се налази у Божјем промислу Псел је из тог вишег знања Божјег промисла дошао и до проналаска логичког квадрата.

Логички квадрат је исто тако револуционарно решење као што су то нула и координатни систем. Он је увео револуцију у решавању логичких исказа и тиме логичко разматрање подигао на један виши ниво. То револуционарно решење дошло је из пера једног византијског, православног, монаха који је био учењак Божје свишенауке и богопромисаоног вишег знања.

Овим пада у воду читава она малициозна аргументација по којој Византија није чинили ништа друго до само имитирала античке претходнике. Неће бити да је тако. Овај пример нам говори да су се у њој вршили значајни стваралачки искораци у пољима свих духовних делатности, па и у делатностима које су математичко–логичке природе.

И Псел самим тим постаје један универзални пример духовног доприноса које је дошао људском роду из православне цивилизације. И то је једна и сотериолошка димензија полихисторских научника. Они су научници решења, решења која долазе из Божје свишенауке и отварају људском роду нова духовна поља.

Метафизичко–центрифугални хитац Господњег Знања, који обрнутим смером бива свишег одапет у срце слуге Господњег Знања, какав је Михаило Псел, доводи до резултата логичког квадрата као решења свих логичких исказа. Архимедова Еурека, Брахмагуптина поетоматематика, Декартова геометријска сновиђења, Пселов хитац Господњег Знања у срце, све су то делице Господњег Знања. Дароделице Господњег Знања које Господ даје бесплатно и независно од људског уздарног благодарења и словослављења.

Псел је постао самим тим симбол потенцијала изданака православне цивилизације. Он је постао слика онога шта може проистећи из православне духовности као дар људском роду у свим оним делатностима богословља, философије, науке и уметности. Као такав он је параболо свих оних примера из православног света који су дали један језгровит универзални допринос људском роду. Он је пример кроз који можемо сагледавати све оне личности из православног света које су дале свој стваралачки допринос у било којој духовној области. Зато ћемо своје истраживање из тих разлога усмерити на још неке примере из православне цивилизације који су дали свој научни допринос.

Спомињањем одређеног броја примера ми свакако нећемо моћи да исцрпимо нити број, нити садржај свих полихисторских научника који су се појавили на историјској сцени православне цивилизације. Овим примерима ми само хоћемо да укажемо на потенцијал који има полихисторски методолошки и научни приступ, на једну унутрашњу логику која је владала тим научним

приступом. Узимајући у обзир дела ових научника и њихов допринос покушавамо да схватимо њихов универзални значај и учинак у историји.

Да бисмо боље схватили ту унутрашњу логику полихисторске науке морамо се усредсредити и на речи Константина Каварноса у његовој књизи *Византијска мисао и уметност* који је дошао до одређених битних закључака по питању византијског наслеђа:

"Византинци, са врло мало изузетака, одбацују обе ове претпоставке. Религиозно веровање је за њих неопходан услов здравог философирања. Философ мора да почне са религиозним веровањем, ако жели да избегне заблуде и да досегне истину."³

Сличне ставове овим износи и у својим писмима један од највећих научника у људској историји – Никола Тесла:

"Што се тиче мојих религиозних убеђења, ја припадам православној цркви, у којој је мој ујак, најмлађи брат моје мајке, сада митрополит, али би много радије себе просто назвао хришћанином. Границе које раздвајају различите вере постепено се бришу како човечанство напредује и остају само велики принципи, заједнички за све. Као многи научници, и ја сам прошао све фазе веровања и слободног размишљања, све док се мој ум није учврстио у ставу који даља медитација тешко да може да промени. Нико не може да се бави истраживањем природе, а да не осети неопходност неког веровања и мислим да није тешко показати да се уметнички и научни стваралачки напор рађају из религиозне инспирације. Ја сам то тачно осетио када год сам био довољно срећан да учиним неко откриће."⁴

Видимо, када упоредимо Теслина и Каварносова закључивања, колико је дубоко то византијско наслеђе и колико је трајан тај полихисторијски научни образац у православној цивилизацији. Тесла је, такође, припадао том полихисторском обрасцу Велеучености. О томе смо писали у тексту *Научна теорија Николе Тесле*⁵.

Тесла је у својој заоставштини указао и на своје изворно полихисторско утемељење бивајући штићеник свога ујака митрополита Николаја Мандића:

"То се десило овако. Мој покојни ујак прото, а после владика, Петар Николај Мандић, имао је у кући потупна Декартова дела, на немачком језику. Ујак је читао Декарта из наваде, премда су му се зато ругали суседни свештеници. Ја сам пак прво постао ујаков ученик, а после друг у тој студији."⁶

³ Константин Каварнос: Византијска мисао и уметност, **ТЕОЛОШКИ ПОГЛЕДИ**, ВЕРСКОНАУЧНИ ЧАСОПИС ИЗЛАЗИ ЧЕТИРИ ПУТА ГОДИШЊЕ ГОДИНА IX, 1978. Број 1 – 4, стр. 17

⁴ Писмо Николе Тесле Џ.Ф. Александеру од 10. децембра 1901.

⁵ Софиографска духовна школа, Научна теорија Николе Тесла, <http://sofiografskaskola.com/novonastajuca-literatura-2/>

⁶ Интервју Николе Тесле у чланку *After Death What*, Public Ledger, 7. март 1926.

Из ових редова видимо Теслина прва ученичка искуства која је стекао код свога ујака митрополита Николаја Мандића. Полихисторско поимање, па и поимање унутрашњих философа православног духовног света јесте и изучавање списа спољашњих мудраца из разлога проналажења истине у њиховим делима.

Да се Тесла у одређеним духовним поставкама скоро и потпуно подудара са закључивањима Михаила Псела говоре два њихова излагања. Већ смо напоменули да је Псел писао о знању које почива у богопромисаоном струјању и то његово закључивање изгледа овако:

"Прво и највише од свих знања – јесте знање, које је примећено у Промислу Божјем и јавља се Његовим деловањем. Бог ЈЕДИНИ, у пуном смислу те речи, који Јесте више свакога ума и свега постојећег, на јединствен начин промишља цео свет."⁷

Тесла као да записује у свом писму скоро идентичне речи: "За часног човека подједнако је тешко да даје револуционарне изјаве колико и да их доказује. Томсон превиђа да ја нисам само имао напредне идеје већ и да сам давао резултате. Они су стизали са детаљним експериментима, прорачунима и логичком дедукцијом, а нису избацивани на основу претпоставки. Не смете себи дозволити да вас заведе такав труд клике техничких писаца, љубоморних на снагу коју ми је дало добро провиђење и коју ја свесно користим, увек жртвујући своје личне интересе за добробит својих ближњих."⁸

Дакле, и Псел и Тесла своје духовно упориште проналазе у самом богопромисаоном току. Оно је дародавац и знања и снаге онима који кроз богопромисаоно промишљање сагледавају и свет и творевину, али и свако научно закључивање. И Тесла и Псел своје научно закључивање изводе из богопромисаоног тока и то јесте неуралгична тачка полихисторске (велеучене) науке и сваког Велеученог закључивања.

Тесла и свог оца у писму Поли Фотић назива Веома Ученим човеком⁹ што је итекако на један начин изражен конструкт речи Велеучен(ост). Онај који је Веома Учен тај је и Велеучен и он улази и узноси се у царски статус божанског племића именованог са Ваша Велеучености. Тесла је то препознао у своме оцу. Он је препознао истинског полихистора, а самим тим будући син свога оца и сам постаје носилац полихисторске науке као и његов историјски и духовни предак Михаило Псел.

Тако је и још један српски научењак, сликар и песник из XVI века, видео науку кроз богопромисаони ток. Слично Пселу и Тесли:

⁷ МИХАИЛ ПСЕЛЛ: Богословские сочинения, Издательство Русского Христианского гуманитарного института Журнал "Нева", "Летний сад", Санкт-Петербург 1998, стр. 85

⁸ Писмо Николе Тесле Полу Дани од 13. фебруара 1901.

⁹ Nikola Tesla: Story by Youth Told by Age, A STORY BY YOUTH TOLD BY AGE DEDICATED TO MISS POLA FOTITCH, HOTEL NEW YORKER 1939.

"радуј се, што мигом божаственим
књигу колико могадох научих"¹⁰

И Лонгин, као и Псел и Тесла, свој наукослов изводи из богопромисаоног чина и сам каже да је богопромисаоним актом научио књигу. Тако и многи други примери из српске науке показују нам тај потенцијал давања многих генијалних решења. Велики монах Хиланадарац, у Русији познат као Лазар Србин (XV век), изумео је прве зупчасте механизме и применио их је у часовничарској техници. До тада су механички часовници прављени по ременичком принципу. Зупчasti механизми су донели једну нову механичку револуцију и може се рећи да су утиснули пут ономе што се касније назива механицизмом. То је учинио један хиландарски монах који је баштинио традицију полихисторског обрасца Велеучености. Или ако узмемо пример руског математичара Николаја Лобачевског (1792 – 1856), он је створио нову геометрију, хиперболичку геометрију, која се још назива и неееуклидском. То је, такође, један револуционарни продор у науци, а долази поново из православног света. Или подухват Менделејева (1834 – 1907), који је у визији видео периодни систем елемената, без кога не бисмо могли уопште да замислимо савремену хемију. Још један у низу револуционарних научних продора који је дошао из православне васељене. И сви ови подухвати јесу истински историјски рефлекси тог полихисторског обрасца свенауке Господње и Божје велеучености.

У тексту *Једна астрономска опсервација из немогуће ситуације* осврнули смо се и на доживљај математике у православном свету, а самим тим и у полихисторској науци. Дошли смо до закључка да је математика један надодатак који долази из духовне пуноће. Она је као нека племкиња на двору Високе Царице, али није сама царица. Она долази као неки духовни сувишак из духовне пуноће, као вода која се прелива из пуне чаше или из неког непресушног извора, али она није сам тај извор.

О том полихисторском схватању математике обавестио нас је и сам Никола Тесла у једном свом запису:

"Да се наука може остварити упражњавањем само математике, новост је за мене, јер ја сам одувек сматрао да су чињенице које се могу демонстрирати симболичним процесима малобројније и од мање важности у односу на велике истине досегнуте искуством и логичком дедукцијом."¹¹

Овакав став који има у себи дубоко полихисторско искуство износи, на један свој генијалан начин, професор и писац Милорад Павић у својој приповетци *"Вецевудов" прибор за чај*: " – Машине, летелице и возила састављене на основу твојих квантитативних, математичких процена ослањају се на три елемента, који

¹⁰ Србљак, књига трећа, СКЗ, Београд 1970, стр. 465

¹¹ Теслино писмо уреднику часописа "Elektrikal experimenter" од 28. октобра 1919.

су потпуно лишени квантитативности. То су: *једнина, тачка и садашњи тренутак*. Само збир једнина чини количину; сама једнина лишена је сваке количинске самерљивости. Што се тачке тиче, пошто нема ниједну димензију, ни ширину, ни висину, ни дубину, она није подложна ни мерењу ни рачунању. Најмањи састојци времена пак увек имају један заједнички именитељ; то је тренутак садашњости, а он је такође лишен квантитета и несамерљив. Тако основни елементи твоје квантитативне науке представљају нешто чијој је самој природи туђ сваки квантитативни прилаз. Како да онда верујемо таквој науци?"¹²

Ови искази не поништавају математику, већ јој дају једно дубље значење. Математика није нека апстрактно–ентитеска и логико–конструктивистичка делатност која од логичких конструкција и апатрактних ентитета прави идоле којима се треба клањати. Видимо да је њена основа дубља од ње саме. Зато она и јесте одређени духовни надодатака који долази из Пуноће. Њени симболи су као нека оруђа којима се користимо, као нека духовна оловка којом се трудимо да опишемо стварност, али се стварност да описати и сагледавати непосредно, без те духовне оловке.

Тако је логички квадрат Михаила Псела настао само као произвољење које долази из Пуноће. Јер највише знање, знање свих знања, како каже Псел, које је у Промислу Божјем и које се јавља Његовим деловањем даје као сувишак и надодатак из своје пуноће разноразна знања и решења међу којима је и решење логичког квадрата. Тако се и долази до многоструких духовни резултата. Метафизичко–центрифугални хитац Господњег Знања погађа право у срце научника – полихистора, онога који се трудио да не буде ништа друго осим баштиник Божје свишенауке.

Метафизичко–центрифугални хитац стреле Господњег Знања одапет из саме пуноће Господњег Знања погодио је у срце велеучености Пселове и Псел је дошао до помисли да створи и изуме логички квадрат. Царством Божјим све се надодаје – речи су Господње, самим тим и Господњим Знањем се надодају сва духовна решења. Из Пселових богословских списа видимо да су њему сва та знања била знања која се изводе из оног највишег знања смешетеног у Промислу Божјем, највишега знања које се јавља Божјим деловањем. Божјим деловањем највишега знања долази до произвољења свих нижих знања која се само надодају на то највише богоделовано знање. Божјег промисла највише знање производи сва нижа знања, па и оно знање којим је Псел конструисао логички квадрат. Богоделовано јављено знање јесте оно знање свих знања и код Псела ниједно знање не може да настане без тог богоделовано јављеног знања. Све остало је самим тим незнање. Све остало што хоће да се представи као знање ван те богоделоване јављености јесте незнање које себе покушава да

¹² Милорад Павић: Медитеранске приче, ВУЛКАН, Београд 2014, стр. 13

представи као знање. У томе наравно не успева, је богоделована јављеност пројављује и знање и незнање и јасно казује шта је шта.

Логички квадрат који је настао из ума једног полихистора јасно је указао на богопромисаоно порекло највишега знања и долази само као надодатак тог знања, као сувишак. Као нешто секундарно и пропратно у фундаменталним духовним истраживањима једног велеучењака. Оно што је првобитно јесте богопромисаона утемељеност знања као таквог и та и таква богопромисаона утемељеност знања је оно суштинско у основном духовном истраживању сваког полихистора, све остало су само дарови тог богопромисаоно утемељеног знања.

У свом спису *Расуђивање које се односи према одређењу смрти* Псел је писао о знању: "Појаснићу то: једно је – психичко знање (инстиктивно), а друго – умно знање и опет пак нешто сасвим друго – Божје знање, прво делује по инстинкту, друго происходи од ума, а треће (тј. Божје знање) превасходи ум и јавља се трансценденталним (*υπερ νοου και ελεκεινα*)."¹³

Дакле, Псел издваја Божје знање као оно знање које све превазилази, све надилази – трансцендира. То знање јесте оно највише знање које је у Божјем Промислу и јавља се Божјим деловањем. Дакле, Божје знање јесте оно богоделовано знање и оно богопромишљано знање. И овде нам се открива онај метафизичко–центрифугални хитац Господњег Знања који се повратно одапиње из Господњег Знања погађајући у срце полихистора и расцветавајући се у његовом срцу испуњава га Господњим Знањем ширећи се у свим правцима, испуњава све духовне делатности и области дајући стваралачка решења, стварајући све ново у свим духовним обрасцима. Тако и логички квадрат Михаила Псела решава основне проблеме логичких исказа које је поставио Аристотел. И Псел је те проблеме решавао успутно, они су за њега – носиоца Божје свишенауке, били нешто од другостепеног значаја, јер и један од највећих полихистора Византије, Свети Отац и Мудри Учитељ Григорије Палама (1296 – 1359) бележи:

"Ако би дакле био истински философирајући, кретао би ка узроку, а ко не креће није истински, те нема мудрост, већ којекакав обмањујући привид истинске мудрости; није мудрошћу већ порицањем мудрости, а да ли је могуће називати божанском мудрошћу порицање мудрости? Премда је ум демонски, уколико је он /уопште/ ум, тада јесте добро, али ако се њиме користимо лоше, зао је /29/. Итекако да он не познаје боље од нас законе космоса, кругове излазака и залазака положаја тела које се крећу, те опет, ако се тим знањем не служи богољубиво, он је ум безуман и помрачен. Баш таква је и световна мудрост, која заборављајући да из ничега никада ништа и не може да поникне, покушава да ради на нестајању једне ствари настајањем друге, преко у

¹³ МИХАИЛ ПСЕЛЛ: Богословские сочинения, Издательство Русского Христианского гуманитарного института Журнал "Нева", "Летний сад", Санкт-Петербург 1998, стр. 99

творевину унешене божанске Премудрости, те настоји да покаже како Бог није Господ васељене и Творац света; а која је на тај начин оповргла поштовање истинског Бога и сагласно великом Дионисију 'нечастиво окренула Божије против Божијег'/30/, учинивши се по томе бесмисленом; па каква је она Божија мудрост? Зато је Апостол и говорио, показујући, да постоје две врсте мудрости: 'У мудрости Божијој, кроз своју мудрост свет није познао Бога'. Видиш ли да је по њему једна мудрост Божија, а друга мудрост напосто узрок непознавања Бога? Ето те коју су израдили Јелини, да није усамљена са божанском, што се изражава двојаким значењем речи 'мудрост'. У ствари, о чему говори богомудри Апостол нешто даље? 'Али ми проповедамо мудрост Божију'. Да ли су јелински философи једнодушни с Апостолом или он са њима? Никако. Сам то одричући он је написао: 'Мудрост Божију ми проповедамо међу савршенима, али мудрост која није од овог века и од запалих сила овог века.' (1 Кор. 2, 6–8). Ова је мудрост код нас благодарећи Исусу Христу, 'Који је за нас сачинио премудрост од Бога'(1 Кор. 1, 30)."¹⁴

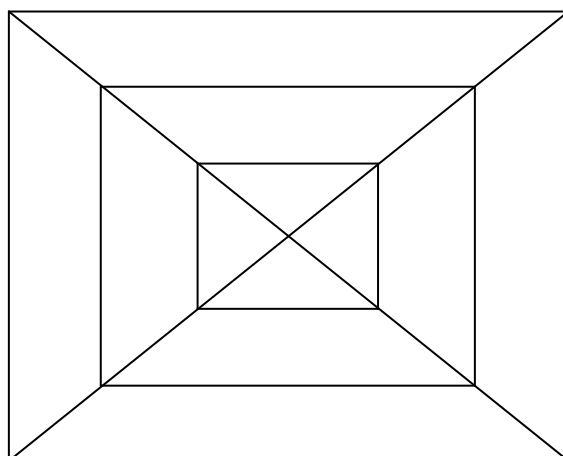
Из ових Паламиних речи видимо јасно да ум световне и спољашње философије нема предности у знањима поретка чулних ствари. "Итекако он не познаје боље од нас законе космоса", наглашава Палама, баш зато што је богомудрост уктана у саму срж творевине и једина она може, чак у списима Соломоновим је то посебно нагашено, да разоткрије поредак чулних ствари, постања и васељене. Пример за то јесу и Псел и Палама. Као полихистори они су били беспрекорни познаваоци свих научних образаца, али у Духу Светоме који им је свишег давао свенауку Духа Господњег. Псел је итекао пример онога о чему пише Палама. Он је онај који је давао решења за проблеме који су мучили античке писце. И то успутно, узгредно, као нешто што се чини у ходу. Те проблеме су решавали и други византијски полихистори, баш зато што су били невероватни практичари. Ако је неки проблем суштинска практична препрека, било духовне, било телесне природе, они су је решавали искључиво зато што је требало неко практично (делатно) решење.

Зато су ови проблеми који су се решавали пропратно били само надодатак оног метафизичко–центрифугалног хитца Господњег Знања повратно одапете стреле у срце полихистора која се расцветала у њему ширећи силу Господњег Знања у свим правцима, а решење логичког квадрата било је само надодатак надодатка тог Господњег Знања у срцу велеучености велеучењака који је носио име: Михаило Псел.

Ако се усудимо да слободно претпоставимо Пселово решење логичког квадрата, оно има одређене импликације и у геометријском и у физичком смислу. Онако доживљајно оно као да нам даје одређена решења просторно–временских релација, али о томе можемо говорити само на основу претпоставки.

¹⁴ Свети Григорије Палама: Слово у заштиту тихујућих, КУЛТУРА ПОЛИСА УДК 27 – 852. 5, стр. 634, 635

Бог зна какава решења може нам још донети овај логички квадрат. Али ако је он логички, онда је он и Логосни и са собом носи неку поруку и поуку Слова Божјег. По могућству поруку и поуку о тајни постања. Јер средиште самог логичког квадрата јесте као она тачка из које настаје васиона, а линије квадрата као да су рубови саме васионе. Али, опет наглашавамо, све је то само на основу претпоставки. Можда баш има оне дубоке истине у речима Паламиним о законима космоса.

Ако би овако сагледавали логички квадрат, онда би он заиста био као нека геометријска парабола васионског света који се из једне тачке шири у свим правцима. Наравно и ова слика би се базирала само на претпоставкама. Ипак, и то би био један значајан допринос једног полихистора, заступника Божје свишенауке и пратиоца Господњег Знања.

Ипак, по полихисторима теоматика би била прва наука, а онда из те науке би произшле и све друге. Ако би физика била парабола теоматике, а математика парабола физике, онда би математика била неког терцијарног важења. Такав редослед би можда био присутан у самој полихисторској науци: Теоматика – физика – математика. Ако је физика прича теоматике, онда је математика прича физике. Ако је физика испричана теоматиком, онда је математика испричана физиком. Теоматиком се надодаје физика, а на надодатак физике се надодаје математика. Тако логички квадрат је прича која прича о физичком свету, а физички свет је прича која прича о Царству Божјем.

У својим списима патријарх Пајсије је записао: "Као што рекох, не рекох ништа моје, но од богодуховених пророка и богонаучених рибара и богоносних пастира и учитеља, са Богом изложих, колико је могуће, Његовом

благодаћу и поспешењем свемоћне Царице и свете српске господе и учитеља наших."¹⁵

Овде је централни појам: **богонаучених**. И то је примарно – секундарно – терцијарна поставка: богонаученост – природослов – рачунослов. А сво ово духовно струјање струји кроз човека: богонаученост кроз човека производи природослов, а кроз природослов настаје рачунослов. На богонаученост на додаје се природословље, а на природословље на додаје се рачунослов.

Зато из теоматике се развија полиматика и полимате тј. полихистори. Тиме богонаучени јесу велеучени, зато што њихова велеученост происходи из богонаучености, полиматика из теоматике.

Свети Оци као оне првобитне теомате јесу они који су надахнули појаву полиматике и полимата. Негде овде се разоткрива та чудна нит полихисторског научног обрасца. Полимате=полихистори јесу једно те исто у значењу, носиоци Велеучености.

Зато и речи Симеона Новог Богослова о природословљу могу за нас бити једна битна и суштинска поука:

"А зашто у седми дан није створио и рај који је имао да настане, него га је насадио ка истоку тек након што је створио целокупну творевину? Пошто је Бог, као Онај Који Све Провиди, творевину створио према уређеном поретку и низу и седам дана одредио да представљају слику седам векова што је касније требало да дођу, рај је насадио после тога као знамен будућег века. А зашто Дух Свети дан који је осми по реду није припојио претходним седам? Зато што му не беше угодно да и тај буде убројан у круг оних дана у којем први, други и остали чине седмице којима је својствено кружно смењивање, него је он требало да постоји мимо њих као онај који нема почетак или крај, јер он ни сада не постоји, нити тек треба да дође и да започне, него је и постојао пре векова, и сада јесте и биће у векове векова, а речено је да ће примити почетак онда када у потпуности дође и у нама се коначно открије као један невечерњи и за нас бесконачан дан."¹⁶

О чему у овом пасусу говори Симеон Нови Богослов? Он говори о испуњењу природословља, о његовом пренадзначењу, значењу и смислу. Он говори о Логици Постања. О Божјој логослогици Постања која има своју циљаност у вечном и бескрајнобеспочетном. Код Симеона Новог Богослова видимо то испуњење и пуноћу физике у теоматици, природословља у богонаучености. Оно што је на почетку тј. богонаученост, кроз природни поредак и рачунски поредак и сав научни и онтолошки поредак, јесте оно што ће бити и на крају: богонаученост. Зато нас Симеонова богонаученост учи да Осми

¹⁵ Димитрије Богдановић: Старе српске биографије, Просвета – Београд, 1968., стр. 252

¹⁶ Преподобни Симеон Нови Богослов: САБРАНЕ БЕСЕДЕ, Превела са грчког изворника Јелена Петровић, БЕОГРАД 2005., стр. 253, 254

Дан, који јесте Бесконачни Дан, одређује све остале Дане Божјег Стварања. Дани будући да су Богоданости, они су Богом Дани и зато на почетку и на крају свих Божјих Дана јесте Бесконачни Дан, Осми Дан онај који, како Симеон каже, је "онај који нема почетак или крај, јер он ни сада не постоји, нити тек треба да дође и да започне, него је и постојао пре векова, и сада јесте и биће у векове векова". Дакле, тај Божански Бесконачни Дан јесте Дан који одређује све Дане Творевине, а он је Вечан и одређује вечно трајање Творевине.

Ово природословље долази и одређено је богонаученошћу, рачунослов јесте само један описни додатак физичке стварности и то одлично показује пример једног српског писца из XVII/XVIII века Јеротеја Рачанина. Његови пример ћемо видети кроз његову писану реч, а она нам може помоћи у што бољем схватању полихисторског обрасца Велеучености:

"И по другим црквама иђасмо и поклонисмо се; и на врх града, зову га Чауш манастир. И беше калуђера много. И ту видех идолско пророчиште и изнутра чудно здање, на нека окна сва свођено. Чини ми се да има дебео зид десет аршина, а у висину, Бог зна."¹⁷; "Ту јесу дворови Прекрасног Јосифа, мозаиком насликани, усред града на чудној висини. И ту је диванхана велика веома, 34 велика дирека. По два човека један да обухвате, толико су дебели. Обли и глатки као да су на стругу стругани, а високи Бог зна."¹⁸

Из ових Јеротејевих списа на први погледа може да делује тако као да не можемо извући информације о оном односу који смо направили: теоматика – физика – математика, али то је само на први поглед тако. Уствари постоји значајна веза богонаучености – природословља – рачунословља. Пре свега сви прорачуни Јеротејеви завршавају у склопу–[Бог зна], тако да сва математика и сви рачунослови имају своје испуњење и свој завршетак у теоматици. Сва физичка стварност која се прорачунава на крају завршава у склопу–[Бог зна], сво природословље и рачунословље завршавају у богонаучености.

И из ових записа Јеротеја Рачанина имамо опет ту повест метафизичко–центрифугалног хитца Господњег Знања повратно одапетог из Господњег Знања у срце велеучености одређеног велеучењака. Полихисторски научни образац све своје научењаштво изводи из теоматике и јесте један врло особен наукословни образац који је давао своје стваралачке доприносе кроз многострука решења, неговао своје духовно наслеђе непрестано остајући у ономе у чему је Научен, који је, такође, проучавао и друге научне обрасце с дужним поштовањем, али и онај образац који је увек и свагда пратио у свему пут Истине и ту Истину у свему се трудио да препозна и да обзнани.

Полиматика рођена из теоматике увек и у свему се трудила да прати Господње Знање, јер богонаученост из које излази велеученост, произилази из

¹⁷ ГЛАСНИК СРПског ученог друштва, књига XXXI. у БЕОГРАДУ у ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ 1871., стр. 301

¹⁸ Исто. 305

Господњег Знања и прати у свему трагове и нити Господњег Знања. Тако су и Псел и сви други велеучењаци у свему хтели да прате Божје знање, а то што су неки од пропратних учинака полихисторског обрасца Божјег знања – логички квадрат, Аја Софија, васионско ширење неодржиме тежине, зупчасти механизми итд., па отом потом, ако је то потребно људском роду за његово спасење и за његово познање Истине, полихистори ће се свесрдно увек трудити да изнедре таква спасилачка решења, али као у свему и у томе су увек могли да препознају грехопадни учинак злоупотребе сваког изума и иновације. Сенка зла увек је пратила и највећу светлост.

Господње Знање је увек вршило произвољење Божје свишенауке која је увек даривала Велеученост људима, од њих чинећи витезове Велеучености. Полихисторија је веленаука велеучених која је увек налазила излаз и проналазила решење. Некада тај излаз и то решење били би невидљиви као река понорница, али њих је увек било и они одувек постоје од Бесконечног Дана Божјег до немерљивог садашњег тренутка. То знанострујање Господњег Знања кроз читаво постање и читаву стварност јесте енергија која је увек као светлост испуњавала сваку таму и чинила све мрачно видљивим. И чини све невидљиво видљивим.

Полихисторски образац веленауке некако је у савременом добу у некој врсти духовне повучености. Као неки истински благи и брзопомоћни родитељ који не жели својој деци да смета, држи се некако по страни. Али када деца истински и очајно завапе за помоћ он реагује муњевито и одмах истога трена помаже и решава проблем. Тако и полихисторски образац веленауке када год је светска и спољна наука у кризи и када завапи за помоћ полихисторска веленаука муњевито се покреће и помаже без икакве надокнаде, јер бесплатно је то добила Господњим Знањем, бесплатно то Господње Знање и даје. Када прође криза, полихисторска веленаука се повлачи као онај скромни родитељ вечито спремна да трпи увреду од свог незахвалног детета и вечито спремна стално да му помаже и да га окрепљује.

Михаило Псел је био само једна од тих Велеучености, тих веленаучних родитеља који је хтео да помогне људском роду, да га уведе у ту сотериолошку димензију тиме што ће то сотериолошко применити и препознати и у крајње практичним решењима. Полихисторски образац Велеучености, чија честица је био Михаило Псел, пратећи тај пут Господњег Знања био је образац Божје свишенауке који је све чинио Господњим Знањем, од најситнијих послова до најузвишенијих сазерцања, низводећи Господње Знање људском роду и узводећи људски род у Господње Знање.

Давор Мандић

ЛИТЕРАТУРА:

1. Константин Каварнос: Византијска мисао и уметност, **ТЕОЛОШКИ ПОГЛЕДИ**, ВЕРСКОНАУЧНИ ЧАСОПИС ИЗЛАЗИ ЧЕТИРИ ПУТА ГОДИШЊЕ ГОДИНА IX, 1978. Број 1 – 4.
2. Писмо Николе Тесле Џ.Ф. Александеру од 10. децембра 1901.
3. Интервју Николе Тесле у чланку *After Death What*, Public Ledger, 7. март 1926.
4. МИХАИЛ ПСЕЛЛ: Богословские сочинения, Издательство Русского Христианского гуманитарнога института Журнал "Нева", "Летний сад", Санкт-Петербург 1998.
5. Писмо Николе Тесле Полу Дани од 13. фебруара 1901.
6. Nikola Tesla: Story by Youth Told by Age, A STORY BY YOUTH TOLD BY AGE DEDICATED TO MISS POLA FOTITCH, HOTEL NEW YORKER 1939.
7. Србљак, књига трећа, СКЗ, Београд 1970.
8. Теслино писмо уреднику часописа "Elektrikal experimenter" од 28. октобра 1919.
9. Милорад Павић: Медитеранске приче, ВУЛКАН, Београд 2014.
10. Свети Григорије Палама: Слово у заштиту тихујућих, КУЛТУРА ПОЛИСА УДК 27 – 852. 5.
11. Димитрије Богдановић: Старе српске биографије, Просвета – Београд, 1968.
12. Преподобни Симеон Нови Богослов: САБРАНЕ БЕСЕДЕ, *Превела са грчког изворника* Јелена Петровић, БЕОГРАД 2005.
13. ГЛАСНИК СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА, КЊИГА XXXI. У БЕОГРАДУ У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ 1871.